

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

گزارش نشست؛

حجت الاسلام مهدی بیاتی؛ مدیر میز عفاف و حجاب معاونت سیما و مدیر

موسسه فرهنگی طه‌ورا

سبک زندگی

نقش عفت در گسترش حجاب در جامعه

(لزوم توجه به عفاف قبل از توجه به حجاب)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: فریفته هدایتی

■ نکات برجسته

- سیر نزول آیات حجاب، عفاف را زمینه اصلی ایجاد حجاب نشان می‌دهد.
- 11 هزار روایت و نکته تفسیری در مورد مسائل جنسی و جنسیتی در منابع شیعه و اهل سنت برای این است که این ساحت از زندگی انسانها متعادل در زندگی وجود داشته باشد.
- حجاب باید منطق عفاف را داشته باشد؛ عفاف باید منطق حیا را داشته باشد و حیا باید منطق تقوا را داشته باشد. قطعاً حجاب باعث عفاف می‌شود اما هرگز نخواهد توانست تمامی بار عفاف را بر دوش بکشد
- اینکه قرآن کریم به جای اینکه بگوید زنان مؤمن از حجاب استفاده کنند، می‌گوید زنان مردان مؤمن از حجاب استفاده می‌کنند، نشان دهنده نقش مردان در عفت زنان است.
- آیات حجاب مرد و زن هر دو را مخاطب قرار می‌دهد یا فقط مردان را خطاب می‌کند.
- در ترویج سبک زندگی عفیفانه، توجه به عوامل تقویت کننده و تضعیف کننده و نشانگرهای عفاف اهمیت دارند
- برخی رسانه‌ها به ویژه رسانه‌های تصویری خواسته یا ناخواسته با برهم زدن رابطه نمادین لایه‌های ظاهر و باطن در امر عفاف و حجاب، نقش تضعیف کننده و تخریب کننده سبک زندگی عفیفانه را ایفا کرده‌اند.

- عوامل تقویت کننده عفاف

□ مقدمه

امروزه حجاب، بدحجابی و گاه بی‌حجابی به یکی از مسائل داغ جامعه تبدیل شده که از وجوه مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، انتظامی و امنیتی به آن توجه می‌شود. حجاب ویژگی بارز زن مسلمان و یکی از نمادهای عفاف است. به نظر می‌رسد آنچه در سالهای گذشته حجاب را به مسئله‌ای قابل توجه تبدیل کرده غفلت از رابطه عفاف و سبک زندگی عفیفاً با رعایت حجاب است. آنچه تاکنون در حوزه‌های مختلف در خصوص گسترش حجاب انجام شده غالباً با غفلت از این موضوع بوده که در اسلام اصل بر عفاف است و عفاف مقدمه و روح و هدف غایی از حجاب است. توجه ناکافی به این موضوع باعث شده که حجاب از سوی برخی گروه‌ها به امری صوری تلقی شود که می‌توان از رعایت آن سرباز زد و یا صرفاً به عنوان یک هنجار قانونی شکل آن را رعایت کرد که این نگرش از اثرگذاری و کارکرد واقعی آن به دور است.

در خصوص سبک زندگی عفیفاً و نقش آن در گسترش حجاب در جامعه با نیم‌نگاهی به نقش رسانه، **حجت الاسلام مهدی بیاتی**؛ مدیر موسسه فرهنگی طهورا در نشست تخصصی با عنوان سبک زندگی عفیفاً، در تاریخ 98/4/22 در مرکز تحقیقات صدا و سیما از سوی امور بانوان رسانه ملی¹ این موضوع را مورد بررسی قرار داد. در این نشست نکاتی مطرح شد که این گزارش بر اساس آن موارد تنظیم شده است.

□ مفهوم عفاف و رابطه آن با حجاب

حجت الاسلام مهدی بیاتی: عفاف یعنی خویشتن داری جنسی، عقیف کسی است که قدرت خودکنترلی جنسی دارد. عفاف، محدودیت خودخواسته است و تقویت آن، عنصر ریشه‌ای در حفظ جامعه از مفاسد مربوطه است. اسلام می‌خواهد انسانها یاد بگیرند که گزینه جنسی خود را کنترل (و نه حذف) نمایند.

عفاف دو وجه دارد یکی منع و دیگری جواز. در آموزه‌های مسیحیت انسان زمانی به قرب و محبت خدا می‌رسد که گزینه جنسی را حذف کند اما از نظر اسلام مسئله جنسی باید تامین شود، در عین اینکه باید محدود و تعدیل شود. عفاف یعنی متعادل کردن گزینه جنسی در کانون خانواده و در ارتباط با همسر.

معمولاً عفاف و حجاب را با هم به کار می‌بریم و خیلی وقتها مسئله‌مان را فقط حجاب تعریف می‌کنیم. اما نمی‌توان گفت حجاب مهم‌ترین مسئله است بلکه عفاف مهم‌تر از حجاب است. **حجاب قدبلندترین نماد عفاف است ولی تنها نماد نیست**.²

□ عفاف زمینه اصلی ایجاد حجاب

حجت الاسلام مهدی بیاتی³: سیر نزول آیات حجاب، عفاف را زمینه اصلی ایجاد حجاب نشان می‌دهد. اولین آیه حجاب که می‌خواهد برای زنان احکام حجاب را بگوید، مردان را مورد خطاب قرار می‌دهد. پوشش حداقلی در سوره نور اشاره شده است. خداوند برای زنان جهات ترخیص حکم را می‌گوید و می‌فرماید مقابل فلان آدم‌ها اجازه داری بی‌حجاب باشی یعنی نزد انسان‌های دیگر حق نداری بی‌حجاب باشی. مسائلی برای خداوند نسبت به حجاب اولویت داشته که وقتی در جامعه پیاده شود، حجاب در جایگاه خودش قرار می‌گیرد. خداوند حجاب را به هر قیمتی نمی‌خواهد. حجاب وسیله است و هدف عفاف است و در اسلام هدف وسیله را توجیه نمی‌کند. با این زمینه سازی ها، وقتی حجاب مطرح شد، به شدت از سوی زنان جامعه مورد استقبال قرار گرفت. عفاف 21 سال مطرح شد و

¹ - این نشست با عنوان سبک زندگی عفیفاً، در تاریخ 98/4/22 در مرکز تحقیقات صدا و سیما از سوی امور بانوان رسانه ملی برگزار شد.

² . همان؛ 98/4/22

³ . بیاتی، مهدی. گزارش نشست: بررسی شبکه مسائل عفاف؛ وبسایت پژوهشکده باقر العلوم، 97/1/23

بعد از 21 سال حجاب که یک قسمت عفاف است مطرح شد. البته این نکته را نباید فراموش کرد که عفاف عرفی با عفاف اسلامی تفاوت دارد. در عفاف اسلامی اگر حجاب را رعایت نکنند مرتبه‌ای از عفت را ندارد.

□ نگاه متعادل اسلام ضامن عفاف در جامعه

11 هزار روایت و نکته تفسیری در مورد مسائل جنسی و جنسیتی در منابع شیعه و اهل سنت پیدا کرده‌ایم. این همه روایت و حدیث از پیامبر و ائمه شیعه برای این است که این ساحت از زندگی انسانها متعادل در زندگی وجود داشته باشد. وقتی این را تبدیل به تابو کنیم و مسئله جنسی را نادیده بگیریم در واقع یک بخش از زندگی انسانها را حذف کرده‌ایم و این از یک جای دیگری سر باز می‌کند. این یک نگاه غلط افراطی است که از سر محبت و دلسوزی و حتی به اسم دینداری سعی می‌کنند که در هیچ موقعیت و مجلسی در باره آن صحبت نشود. نگاه دیگر این است که غریزه جنسی باید سیر و آرام شود و برای این کار باید آن را رها و آزاد بگذاریم. این هم تصور غلطی است که برخی نسبت به خودشان دارند و گاهی برخی سیاستمدارها هم از سر مکر به این قضیه دامن می‌زنند.¹

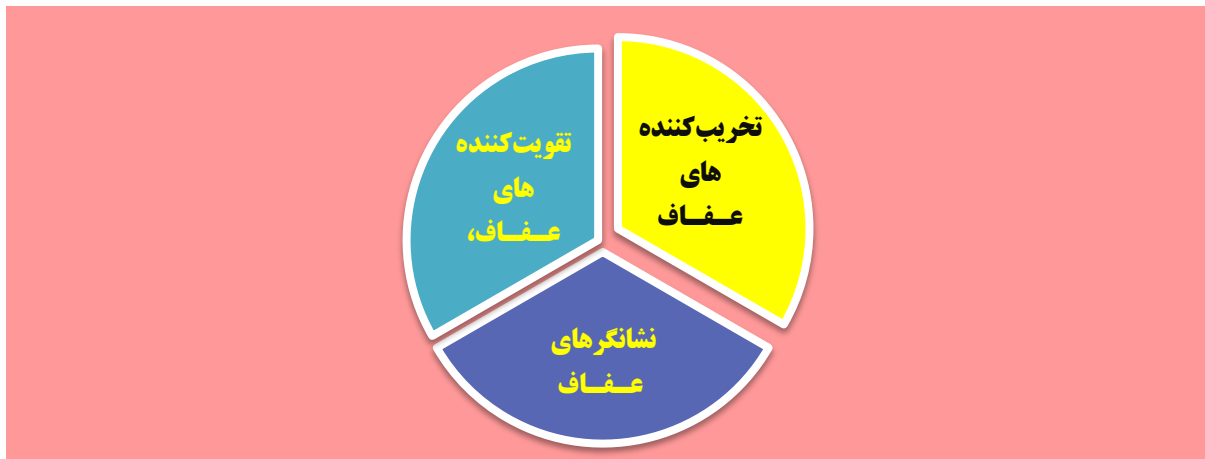
□ ناکید بر لزوم توجه به عفاف قبل از توجه به حجاب

یکی از ابعاد جدی مسلمانی و یکی از راه‌های جدی تعبد، تعفف است. در اسلام اصل بر کنترل خود است و کنترل دیگران هم بدون توجه به خودکنترلی ممکن نخواهد بود. در امر به معروف و نهی از منکر نیز باید به خودکنترلی افراد توجه شود. اگر بخواهید بدون توجه به کنترل خود دیگران را کنترل کنید، نتیجه‌ای که مورد توجه اسلام است در بر نخواهد داشت. به نظر می‌رسد مهم‌ترین شاخص در مورد عفاف، حجاب است. اما نباید جای اصل و فرع را جابجا کرد. حجاب باید منطق عفاف را داشته باشد؛ عفاف باید منطق حیا را داشته باشد و حیا باید منطق تقوا را داشته باشد. قطعاً حجاب باعث عفاف می‌شود اما هرگز نخواهد توانست تمامی بار عفاف را بر دوش بکشد.²

□ سبک زندگی عفیفانه

آنچه مقدم بر حجاب و هدف غایی از حجاب است در واقع بحث عفاف و داشتن سبک زندگی عفیفانه است.

در سبک زندگی عفیفانه، سه چیز اهمیت دارد:

1- تقویت‌کننده‌های عفاف: منظور چیزهایی است که خودکنترلی را در افراد (اعم از زن و مرد، متأهل و مجرد، نوجوان و جوان

...) تقویت می‌کند برخی از تقویت‌کننده‌ها عبارتند از:

1. حجت الاسلام مهدی بیاتی، نشست تخصصی سبک زندگی عفیفانه، مرکز پژوهش‌های صدا و سیما، 98/4/22
2. حجاب؛ بلندترین نماد عفاف است، پایگاه فرهنگی تبلیغی رسالات، 95/4/22

- **حجاب:** گرچه حجاب جزو نمایشگرهای عفاف است اما جزو تقویت کننده‌های آن نیز هست. چیزی که موجب می‌شود خانمی زیبایی‌های خود را بپوشاند، حجاب است اما وقتی که پوشاند، این تمرینی برای کمک به افزایش عفاف می‌شود. لباس همه روحانیون در تمام ادیان لباس‌های بلند است. کسی که لباس بلندی دارد، باید شان در راه رفتن را حفظ کند. آیه‌ای از قرآن در مورد حجاب می‌فرماید: **ذلک ادنی ان یرف؛** یعنی به واسطه حجاب به عقیف بودن معروف می‌شوی و اینکه کسی حق ندارد با انگیزه بی‌عفتی به شما نزدیک شود.

- **به ازدواج در آوردن افراد:** دعوت و تشویق افراد به ازدواج و فراهم کردن زمینه ازدواج میان یک زن و مرد، از تقویت کننده‌های عفاف است. چرا که ازدواج می‌خواهد جلوی زنا را بگیرد و این قضیه در مورد ازدواج موقت نیز صادق است هرچند که ازدواج موقت مربوط به شرایط خاص است.

- **اشتغال مردان:** اشتغال مردان، به ازدواج و پایداری خانواده کمک می‌کند. گاهی اشتغال زنان موجب کاهش فرصت‌های شغلی برای مردان است. اگر فقط زن تأمین کننده اقتصاد خانه باشد، مرد حس بی‌په‌ودگی می‌کند و در حمایت از خانواده‌اش بی‌روحیه و ضعیف می‌شود.

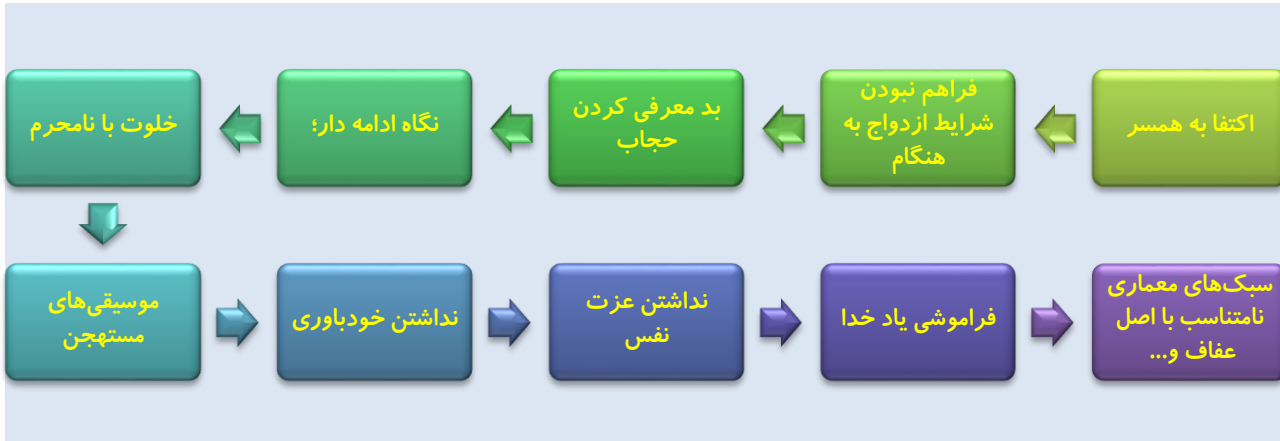
- **فرزندآوری:** موجب می‌شود خلوت خانه کم شود. بچه‌های بزرگتر نسبت به بچه‌های کوچکتر حس مسئولیت می‌کنند و این موضوع به تقویت عفاف کمک خواهد کرد. حس کرامت نیز در فرزندان بزرگتر ایجاد شده و حس مراقبت بزرگترها نسبت به بچه‌های کوچکتر تقویت می‌شود. فرزندان بزرگتر، زودتر مسئولیتی را ادا می‌کنند و با تمرین به رشد می‌رسند و زودتر در اداره خانواده توانمند می‌شوند.

- **تأکید بر غیرت‌ورزی:** نزدیکترین مفهومی که تولید کننده عفاف در جامعه است مفهوم غیرت است. در اسلام غیرت به معنی احساس مسئولیت مهربانانه مرد در قبال ناموسش است. و هیچ تعریفی غیر از این تعریف برای غیرت مورد تایید اسلام وجود ندارد؛ گاهی ما تعریفمان از غیرت یک نگاه پر از کبر و غرور و حماقت است که مثلاً یک مرد به زور دختر خودش را از تحصیل محروم می‌کند و از امور عادی و طبیعی محروم می‌کند و اسمش را غیرت می‌گذارد. اهل بیت علیهم السلام از غیرت بی‌جا نپسندیده‌اند.

امیرالمومنین (ع) بین عفت و غیرت رابطه برقرار می‌کند. می‌گوید هر مردی احساس مسئولیتش نسبت به ناموسش زیاد باشد خودش هم عقیف خواهد بود. اینکه قرآن کریم به جای اینکه بگوید زنان مؤمن از حجاب استفاده کنند، می‌گوید زنان مؤمن از حجاب استفاده می‌کنند، نشان دهنده نقش مردان در عفت زنان است. امیر مومنان، عفت و غیرت را در پیوند با هم می‌داند: **«وَقَالَ عَ قَدْرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدْرِ هِمَّتِهِ وَ صِدْقُهُ عَلَى قَدْرِ مَرْوَتِهِ وَ شَجَاعَتُهُ عَلَى قَدْرِ اَنْفَتِهِ وَ عِفَّتُهُ عَلَى قَدْرِ غَيْرَتِهِ»** (نهج البلاغه (للصباحی صالح)؛ ص 477). خداوند مردها را در قضیه حجاب زنان دخالت می‌دهد و غیرت مرد را نگهبان حجاب زن می‌داند. یعنی مرد اگر غیرت دارد باید آن قدر به همسرش محبت و توجه کند تا او دنبال اینها در بیرون نباشد. غص یعنی کوتاه کردن و در آیه می‌فرماید نگاه ادامه‌دار و طولانی نداشته باشد. آیات حجاب یا مرد و زن هر دو را مخاطب قرار می‌دهد یا فقط مردان را خطاب می‌کند. در تربیت دختر هم مرد با غیرت، آن قدر به دخترش محبت و توجه می‌کند که تا زمان ازدواج جذب کسی در بیرون نشود.

- ازدواج به هنگام، تبیین کارکردهای عفاف، افزایش صبر، انجام اعمالی همچون نماز و روزه و...

2- تخریب کننده های عفاف: مواردی که عفاف و خودکنترلی را در مردان و زنان متاهل و مجرد تخریب می کنند عبارتند از:

- اکتفا به همسر: افرادی در جامعه هستند که ازدواج کرده اند ولی اکتفا به همسر را یاد نگرفته اند. این نیاز به برنامه ریزی هوشمندانه دارد. نقش رسانه ها در این زمینه بسیار مهم است.

- فراهم نبودن شرایط ازدواج به هنگام: برای ازدواج به هنگام 5 نوع بلوغ لازم است: بلوغ عقلی، عاطفی، جنسی، اجتماعی و اقتصادی. ما چقدر روی بلوغ عقلی و عاطفی و اجتماعی و اقتصادی کار می کنیم. خیلی از مشکلات کنونی این است که بچه های ما از نظر ابعاد مختلف، دیر بالغ می شوند پسرهای ما خیلی دیر مرد می شوند و دخترهای ما خیلی دیر خانم می شوند برای همین است که مسئله حل نمی شود.

- بد معرفی کردن حجاب: دل باید عفیف باشد. حجاب یکی از لایه های کمک کننده و تقویت کننده است ولی اگر حجاب را بد معرفی کردیم و بی معنایش کردیم، نماد بودنش را از بین برده ایم و وجه نمادین حجاب را برای عفاف از بین برده ایم.

- نگاه ادامه دار، خلوت با نامحرم، موسیقی های مستهجن، ندا شتن خودباوری و عزت نفس، فراموشی یاد خدا، سبک های معماری نامتناسب با اصل عفاف و...

□ شواهد علمی وضع جامعه در حوزه حجاب

در یک پژوهش ملی در باره عفاف و حجاب، 95 درصد مردم معتقد بودند که پوشش چیز خوبی است و بدن انسانها باید پوشیده باشد. 95 درصد هم معتقدند که باید استاندارد برای پوشش در نظر گرفته شود. این نشان می دهد که مردم معتقد به حجاب هستند.

البته کشورهای غربی به خوبی در وجه مخالف آن کار کرده اند و دارند کار می کنند.

□ تاثیر رسانه و فضای مجازی در بازنمایی حجاب و عفاف در جامعه

عناصر عفاف در رسانه های ما کمتر مورد توجه قرار گرفته است و ظرافت های تصویری و رفتاری آن را نتوانسته ایم به خوبی منتقل کنیم. برعکس آنچه به تصویر کشیده ایم لایه های نمادین عفاف را به هم می ریزیم. آنجا که نگاه ادامه دار مرد به زن نامحرم را با جذابیت نمایش می دهیم، آنجا که خلوت با نامحرم را عادی سازی می کنیم، و... در این موارد با برهم زدن رابطه ظاهر و باطن در واقع لایه های نمادین حجاب و عفاف را بر هم می ریزیم و مخاطب را دچار تناقض می کنیم.

□ نقش رسانه ها در تبیین عوامل سبک زندگی عفیفانه

اگر بخواهیم آن چیزی که از رسانه ها منتشر می شود واقعا عفاف را منتشر کند باید به هر سه دسته این عوامل سبک زندگی عفیفانه توجه کنیم. ما در برنامه هایمان به خانواده ها یاد دادیم که چطور بچه هایشان را خویشتن دار بار بیاورند. اصلا مستقیم

با خانواده ها صحبت کنیم. خیلی از مسائل اصلا خط قرمز ندارد ما برای خودمان ایجاد کرده ایم. چقدر به سمت برداشتن این خط قرمزهای بی مورد حرکت کرده ایم. ما در برنامه های نمایشی مان مکرر خلوت با نامحرم را به گونه امری که خیلی عادی است و مشکلی هم پیش نمی آید، نشان می دهیم. این تصور فرد را به هم می ریزد. چون در عالم واقع مسئله به این سادگی نیست. این همان خیالبافی است که می گوید اگر بتواند روابط آزاد داشته باشد و خود را کنترل کند مرد است.

□ کلام آخر

گرایش به عفاف، امری فطری است و نیاز به آموزش و تقویت دارد. توجه به همه ابعاد تقویت کننده و تخریب کننده و وجوه نمادین عفاف در سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها در سطوح ملی و رسانه ای نیاز به نگاه جامع نگر و همکاری و همراهی همه نهادهای آموزشی، ترویجی، فرهنگی و سیاست گذاری دارد. البته در کنار آن آنچه مهم است این که : مسئله عفاف طیف وسیعی از موضوعات را شامل می شود و باید به گونه ای به آن پرداخت که باورپذیر باشد. لازم نیست بدها را خوب کنیم کفایت خوبها خوبتر شوند.